

INIMÕIGUSTE
KESKUS

Inimõigushariduse tegevuste kavandamise ja elluviimise juhend

INIMÕIGUSTE
KESKUS

Inimõigushariduse tegevuste kavandamise ja elluviimise juhend

(edaspidi “juhend”) sisaldab kümmet lihtsasti järgitavat sammu, mis aitavad noortel planeerida, korraldada ja peegeldada oma enda inimõigushariduse tegevusi või projekte. See on mõeldud eelkõige noortele, kes teevad oma esimesi samme inimõigushariduse vallas, ning on seega oma sisult selge ja lihtne. Samas võib see kasulik olla ka kogenumatele, kuna tegevuse või projekti planeerimine ja elluviimine koosneb sarnastest etappidest ning aeg-ajalt põhitõdede juurde naasmine võib olla väärtuslik.

Täname, et tunnete huvi inimõiguste ja selle juhendi vastu. Loodame, et see on teile kasulik ning inspireerib ja toetab paljusid hämmastavaid inimõigushariduse projekte ja tegevusi aastateks.

Eesti Inimõiguste Keskus
aprill 2025, Tallinn, Eesti

Selle juhendi töötas välja Eesti Inimõiguste Keskus projekti raames „Ukraina noortele teadmiste ja tööriistade andmine inimõiguste kaitse ja kodanikuaktiivsuse edendamiseks oma kogukonnas”. Selle noortele suunatud projekti esmane eesmärk oli tugevdada Ukraina pagulastaustaga ja Eestis elavate noorte arusaamist demokraatiast, inimõiguste kaitsest ja võrdse kohtlemise põhimõtetest. Nii Eesti kui ka Ukraina noorte kaasamisega sooviti toetada Ukraina noorte pagulaste eluga kohanemist Eestis, soodustada vastastikust õppimist ning edendada kahe kogukonna vahelist kogemustevahetust.

Projekti raames oli noortel võimalus lisaks inimõiguste tundmaõppimisele ka oma inimõigustealaseid projekte ellu viia. Täpsemalt saad tutvuda erinevate ellu viidud projektidega [siit](#). Osa sellest juhendist testiti ja tagasisidestati projektis osalejatega 21.-23. veebruaril 2025. aastal Pühajärvel Eestis toimunud inimõiguste noortelaagris.

Juhendi peaautor on Eesti Inimõiguste Keskuse võrdse kohtlemise ekspert Kelly Grossthal, kes võttis juhendi aluseks projektis osalejate sisendi. Eesti Inimõiguste Keskus on 2009. aastal asutatud sõltumatu, valitsusväline organisatsioon, mis seisab inimõiguste eest. Keskusega saad lähemalt tutvuda [siit](#).

Projekti rahastas Euroopa Majanduspiirkonna ja Norra finantsmehhanismide kahepoolsete suhete fond.

Sisukord

ABC alustamiseks: juhendist, väärtustest ja tingimustest	4
Inimõigushariduse tegevuste kavandamise ja elluviimise juhend	7
1. samm: avasta ja vali teema	7
2. samm: määra eesmärk	8
3. samm: tunne oma sihtrühma	8
4. samm: planeeri tegevused	9
5. samm: kaasa teisi	10
6. samm: suhtle ja kutsu	10
7. samm: käivita tegevus	10
8. samm: peegeldage koos	12
9. samm: jaga ja tähista	12
10. samm: mõtle, mis saab edasi	13
Märkus eelarvestamise kohta	14
Kasulikud lingid eelarve planeerimise kohta lisainfo saamiseks	14

ABC alustamiseks: juhendist, väärtustest ja tingimustest

Kellele see juhend on mõeldud?

See juhend on mõeldud sulle, kui oled 16–24-aastane ja soovid käivitada inimõigustega seotud tegevusi ja projekte. Kuid vanusevahemik on paindlik. Olenemata sellest, kas oled noorem, vanem või kusagil vahepeal, see juhend võib olla abiks igaühele, kes soovib luua positiivset muutust inimõiguste vallas.

Milleks on see juhend mõeldud?

See juhend aitab sul ette valmistada ja juhtida inimõigustealaseid tegevusi. Selle juhendi abil saad läbida kümme hõlpsasti järgitavat sammu, et planeerida, korraldada ja peegeldada oma tegevusi või projekte. Olenemata sellest, kas paned kokku töötuba, lood kampaaniat, algatad sotsiaalmeedia üleskutset või viid koolis muutusi ellu, see tööriist juhendab sind protsessi käigus lihtsal ja praktilisel viisil.

Iga samm sisaldab kasulikke **näpunäiteid** ja mõne sammu juures leiab ka **mõttekohti** , mis toetavad õppimist, loovat lähenemist ja läbimõeldud planeerimist. Mõlema lugemine ja kasutamine on valikuline, kuid need võivad aidata muuta kogu tegevuse või projekti elluviimise läbimõeldumaks ja sisukamaks.

Seda juhendit saad kasutada individuaalselt või meeskonnana ning kohandada seda vastavalt oma eesmärkidele, sihtrühmale ja formaadile, olgu see näost-näku või veebis. Juhend on mõeldud neile, kes teevad oma esimesi samme inimõigushariduses, seega on see lühike ja lihtne. Täpsemad juhised leiad [noorte inimõigushariduse käsiraamatust KOMPASS](#).

Inimõigustel põhinev protsess on oluline

Pea meeles, et inimõigustealase tegevuse kavandamise ja elluviimise protsess on sama oluline kui sinu tegevuse sisu. See tähendab, et see, kuidas sa oma tegevust planeerid ja ellu viid, peaks samuti peegeldama inimõigusi.

Veendu, et sinu protsess oleks kaasav, mittediskrimineeriv, kiusamisvaba ja austaks igaühe õigusi. Mõtle sellistele olulistele aspektidele nagu:

- nõusoleku küsimine enne fotode tegemist või jagamist;
- erivajaduste silmas pidamine, nagu toitumispiirangud või füüsiline juurdepääsetavus;
- ruumi loomine erinevatele häälele ja vaatenurkadele.

Kõik ei saa olla täiuslik ja on okei. Oluline on see, et sa proovid, mõtiskled ja jätkad õppimist. Mida teadlikum ja arvestavam sa oled, seda tugevam on sinu tegevus või projekt.

Ära unusta lõbutse!

Nii palju kui sinu valitud teema võimaldab, jäta ruumi lõbutsemiseks ja meeskonnatundeks. Inimõigusharidus ei tohiks tunduda nagu kool. Naerge koos, näksige, tehke pause ja looge keskkond, kus inimesed tunnevad end hästi, et nad saavad olla osa millestki tähtsast.

Millistel väärtustel see juhend põhineb?

Juhend, mis lähtub [inimõiguste ülddeklaratsioonist](#) ja [Eesti põhiseadusest](#), on loodud selleks, et toetada inimõiguste, hariduse ja noorsootöö põhiväärtuseid. Nende hulka kuuluvad koostöö, austus, õiglus, mitmekesisus, kaasamine, osalemine, solidaarsus ja mittediskrimineerimine. Juhend julgustab ka looma turvalist ja toetavat keskkonda, kus igaüks tunneb, et ta on austatud, kuulnud ja vaba end väljendama, kartmata tõrjumist või hukkamõistmist.

Mis on inimõigused?

Inimõigused on põhistandardid, mis võimaldavad inimestel elada turvaliselt ja väärikalt. Need kaitsevad meie elu ja keha kahju eest, toetavad meie vabadust ja võimaldavad meil ühiskonnaelus osaleda. Inimõigused võimaldavad meil end väljendada, saada teavet, kohtuda sõprade või mõttekaaslastega ja palju muud.

Tuntuim inimõiguste dokument on [inimõiguste ülddeklaratsioon](#). Selleks, et muuta neid õiguseid tegelikuks ja praktiliseks, on riigid aga võtnud kohustuse neid selgitada ja kaitsta, võttes vastu seadusi, luues institutsioone, õpetades inimõigusi koolides ja astudes muid samme. Riigi ja selle institutsioonide kohustus on kaitsta inimõigusi ja võtta vastutusele need, kes neid rikuvad.

Seadustest üksi ei piisa, et muuta inimõigused reaalsuseks. Inimõigused on seotud ka sellega, kuidas me üksteist igapäevaelus kohtleme. Inimõiguste austamine algab meist igaühel oma tegude, valikute ja suhete kaudu.

Eestis on inimõiguste alused kirjeldatud [Eesti põhiseaduses](#). On ka teisi seadusi, mis selgitavad, mida iga õigus tähendab ja määratlevad, mis on lubatud ja mis keelatud.

NÄIDE

Eesti põhiseadus ütleb, et kõik on seaduse ees võrdsed ja kedagi ei tohi diskrimineerida. Kuid soolise võrdõiguslikkuse seadus, võrdse kohtlemise seadus ja teised seadused selgitavad, kuidas see õigus töötab konkreetsetes valdkondades, nagu töö, haridus, tervishoid ning juurdepääs kaupadele ja teenustele.

Inimõigustest ja nende kaitsest saad lähemalt lugeda Eesti Inimõiguste Keskuse [inimõiguste giidist](#).

Mis vahe on inimõiguste ja inimõigushariduse vahel?

Inimõigused ei kaitse iseennast – nad vajavad inimesi, kes neist teavad, neisse usuvad ja on valmis häält tegema, kui miski pole õiglane. Siin tulebki appi inimõigusharidus. See aitab meil mõista mitte ainult enda õigusi, vaid ka teiste õigusi. See edendab selliseid väärtusi nagu õiglus, austus ja võrdsus ning tuletab meile meelde, et meil kõigil on roll inimõiguste hoidmisel oma kogukondades. Kui rohkem inimesi hoolib ja tegutseb, muutuvad inimõigused kõigi jaoks tugevamaks.

Veidi ametlikum, kuid väga oluline viis inimõigushariduse mõistmiseks on see, et sellel on kolm põhiosa:

- **Inimõigustest õppimine** – mõistmine, mis on inimõigused, kuidas need toimivad ja kuidas neid kaitstakse.
- **Inimõiguste kaudu õppimine** – veendumine, et see, kuidas me inimõigusi õpetame ja õpime, peegeldaks samu väärtusi, nagu osalemine, väljendusvabadus ja austus. See, kuidas õppimine toimub, on sama oluline kui see, mida õpitakse.
- **Inimõiguste nimel õppimine** – inimeste aitamine oskuste, hoiakute ja väärtuste loomisel, mida nad vajavad, et inimõiguste järgi elada ning et nende eest seista iseseisvalt või koos teistega.

Inimõigushariduse definitsiooni aluseks kasutati Euroopa Nõukogu [noorte inimõigushariduse käsiraamatut KOMPASS](#).

Ja väga praktiline küsimus: mis vahe on projektil ja tegevusel?

Selles juhendis kasutatakse terminitena nii “tegevust” kui ka “projekti”. Siiski on oluline mõista nende erinevust. Projekt ja tegevus ei ole samad ning eristada saab neid järgmiselt.

Projekt

Projekt on suurem plaan, mis sisaldab sageli mitut tegevust ja toimub tavaliselt pikema aja jooksul. Projektil on sageli laiem eesmärk, ajakava, planeerimisprotsess ja võib-olla ka meeskond või eelarve.

Projektide näited:

- kolmekuuline kampaania koolis, et tõsta teadlikkust vihakõnest, sealhulgas töötoad, plakatid ja lõpuüritus;
- noorte juhitud soolise võrdõiguslikkuse projekt, mis sisaldab küsitlust, taskuhäälingusaadet ja näitust;
- inimõigustealaste koolituste sari, mida peetakse iganädalaselt noortekeskuses.

Tegevus

Tegevus on üksik sündmus või ülesanne. See võib olla osa projektist või eraldiseisev. Tavaliselt on sellel lühike kestus ja konkreetne eesmärk.

Näited tegevustest:

- inimõiguste töötuba;
- tänavakampaania;
- sotsiaalmeedia üleskutse;
- filmi seanss ja arutelu;
- plakati tegemise töötuba.

Inimõigushariduse tegevuste kavandamise ja elluviimise juhend

Samm-sammuline juhend noortele suunatud inimõigushariduse tegevuste ja projektide kavandamiseks ja elluviimiseks. See on mõeldud eelkõige noortele, kes teevad oma esimesi samme inimõigushariduse vallas, ning on seega oma sisult selge ja lihtne.

1. samm: avasta ja vali teema

Alusta inimõiguste tundmaõppimisest. Enne tegevuse või projekti planeerimist on oluline mõista, mis on inimõigused, milliseid teemasid need hõlmavad ja miks need on olulised. Võta aega, et teemasid uurida, vaata dokumentaalfilme, kuula taskuhäälingusaateid, loe artikleid või jälgi usaldusväärseid sotsiaalmeedia kontosid, mis räägivad inimõigustest.

Mõtle, millised teemad on sinu ja sinu kogukonna jaoks kõige asjakohasemad või olulisemad. Näiteks: võrdsus, mittediskrimineerimine, sõnavabadus, kliimaõigus, haridus, veebiturvalisus või õigus tunda end turvaliselt.

Ole kriitiline selle suhtes, kust teavet hangid. Kõik veebis ei ole täpne ega toeta tegelikult inimõigusi. Kontrolli allikat – kas see on usaldusväärne organisatsioon, ekspert või keegi, kes võib levitada sõnumeid, mis on vastuolus inimõiguste põhimõtetega? Kas see allikas edendab õiglust, väärikut ja võrdsust kõigile? Veendu, et valitud teema kajastaks inimõiguste väärtusi, nagu austus, kaasatus ja õigus.

Näpunäide: Kui sul pole veel selget inimõiguste teemat, mis sind kõige rohkem huvitaks, siis uuri teistelt, millised inimõiguste küsimused on neile olulised. See võib aidata teil koos otsustada, millele keskenduda.

2. samm: määra eesmärk

Nüüd, kui oled valinud teema, otsusta, mida sa soovid oma projekti või tegevusega saavutada.

Küsi endalt:

- Mida ma tahan, et teised selle teemaga seoses õpiksid, tunneksid või teeksid?
- Mida ma loodan muuta, isegi kui see on väike muutus?

Sinu eesmärk peaks olema selge, lihtne ja sisukas. See juhib kogu ülejäänud planeerimist. Proovi oma eesmärk 1–2 lausega kirja panna.

Näited kirjalikest eesmärkidest:

- Aidata mu eakaaslastel mõista, miks sooline võrdõiguslikkus on oluline ja kuidas saaksime muuta kahjulikke stereotüüpe.
- Tõsta õpilaste teadlikkust õigusest taotleda varjupaika ja tegelikkusest, millega põgenikud silmitsi seisavad, kasutades lugusid ja fakte müütide ümberlukkamiseks.
- Innustada noori ära tundma veebis levivat vaenukõne ja õppima, kuidas sellele vajadusel ohutult ja lugupidavalt reageerida. Julgustada neid vajadusel sotsiaalmeediaplatvormi või politseid vaenukõnест teavitama.

Näpunäide: Hea eesmärk on nagu kompass. See aitab sul planeerimise ajal keskenduda ja tuletab teile meelde, mis on kõige olulisem. Enne selle üles kirjutamist ütle oma eesmärk kellelegi teisele valjusti. Kui nad sellest aru saavad, siis on see ilmselt piisavalt selge.

Mõttekoht: Kas minu eesmärk peegeldab seda, millest ma tegelikult hoolin ja mida ma tahan, et teised sellest tegevusest saaksid?

3. samm: tunne oma sihtrühma

Küsi endalt, kellele see tegevus või projekt mõeldud on? Sõpradele? Klassikaaslastele? Noorteklubile? Laiemale avalikkusele? Mõtle nende vanusele, huvidele ja sellele, mida nad selle teema kohta juba teavad (või ei tea).

Näpunäide: Proovi panna end nende olukorda. Milline tegevus oleks nende jaoks huvitav või lõbus? Mis oleks võib-olla liiga raske, igav või segane? Oma sihtrühma mõistmine aitab sul muuta tegevuse sisukamaks ja kõigi jaoks kaasahaaravamaks.

4. samm: planeeri tegevused

Nüüd on aeg planeerida, mida sa tegelikult tegema hakkad – olgu selleks üks tegevus või terve projekt, mis koosneb mitmest osast.

Küsi endalt:

- Milline tegevus sobib minu eesmärgi ja sihtrühmaga?
- Millised sammud pean ma tegema enne tegevust või projekti, selle ajal ja pärast seda?
- Milliseid ressursse ma vajan (ruum, materjalid, aeg, inimesed, tugi)? Kas ma pean tegema eelarve?

Mõtle ajaraamidele. Isegi väike tegevus vajab planeerimist, nagu materjalide ettevalmistamine, inimeste kutsumine või veendumine, et kõik teavad, mida oodata. Kui tegemist on projektiga, jaga see väiksemateks etappideks ja planeeri igaühe jaoks aega.

Otsusta:

- Mis hakkab ükshaaval toimuma?
- Kui kaua see aega võtab?
- Milliseid materjale või ruumi ma vajan?

Kui plaanid veebitegevust (nt veebiseminari, veebikampaaniat või töötuba videokõne teel), veendu, et valitud platvorm oleks sinu sihtrühmale nii juurdepääsetav kui ka tuttav. Vali tööriistad, nagu Zoom, Google Meet või sotsiaalmeediaplatformid, mida nad juba kasutavad, nagu Instagram või TikTok. Kaalu, milliseid tehnilisi ressursse ja oskusi sul vaja on, ning kaasa vajadusel inimesi, kellel on vajalikud teadmised olemas.

Näpunäide: Selge ja lihtne plaan teeb kõik lihtsamaks. Sa ei pea planeerima iga sekundit, kuid on kasulik kirja panna, mis juhtub, kes mida teeb ja millal.

Mõttekoht: Kas minu plaan on realistlik, arvestades aega, inimesi ja ressursse?

5. samm: kaasa teisi

Küsi endalt, kas sa tahad seda teha üksi või koos teistega?

- Kutsu sõpru planeerimisega liituma.
- Küsi tuge või ruumi õpetajalt, noorsootöötajalt või vabaühenduselt.
- Jagage rollid (näiteks üks inimene juhib, üks hoolitseb materjalide eest, üks teeb fotosid jne).

Näpunäide: Ära karda abi küsida! Paljud inimesed toetavad hea meelega toredat ideed. Teistega koos töötamine muudab sinu tegevuse või projekti tugevamaks ja see on ka lõbusam.

Mõttekoht: Keda ma saaksin kaasata, et muuta see tegevus või projekt loovamaks, kaasavamaks või mõjukamaks, ja kuidas ma saan tagada, et kõik tunnevad end tõeliselt selle osana?

6. samm: suhtle ja kutsu

Kui see on avalik või grupitegevus, mõtle järgmisele:

- Kuidas seda selgelt ja lihtsalt seletada?
- Kuidas inimesi kutsuda (plakatid, sotsiaalmeedia, kooliteated)?
- Millist infot on inimestel vaja, et osaleda (kus, millal, mida kaasa võtta jne)?

Näpunäide: Vaata, et sinu sõnum oleks selge, lihtne ja põnev. Anna inimestele teada, miks tegevus on oluline ja mida nad võivad oodata. Kasuta kanaleid, mida sinu sihtrühm tegelikult kasutab, nagu plakatid, sõnumid või sotsiaalmeedia.

Mõttekoht: Kas ma tunneksin huvi või uudishimu, kui ma seda kutset näeksin?

7. samm: käivita tegevus

Ja ongi aeg päriselt ellu viia oma tegevust või tegevust, mis on sinu projekti osa. Siin tulevad sinu plaanid ellu ning sa saad teistega jagada enda jaoks olulist teemat. Olenemata sellest, kas sinu tegevus toimub näost-näku või veebis, see, kuidas sa seda juhid, kujundab kogemust kõikide asjaosaliste jaoks.

Kui sinu tegevus toimub näost-näku, näiteks töötuba või üritus, mõtle sellele, millist ruumi ja õhkkonda sa soovid luua. Tegevuse päeval:

- Ole valmis, kuid jää paindlikuks. Isegi hea plaani korral ei pruugi kõik minna nii nagu ootasid. Püsi rahulik ja vajadusel kohanda tegevust.
- Lase inimestel tunda, et nad on teretulnud ja turvalised. Tervita osalejaid soojalt ja kasuta algusest peale lugupidavat ja kaasavat tooni.
- Tutvusta teemat ja eesmärki. Jaga osalejatega, mida see tegevus endast kujutab ja miks see oluline on. Aita osalejatel mõista oma eesmärki.
- Juhi tegevust või arutelu selliselt, et see tunduks sulle loomulik. Võta aega, räägi selgelt ja anna endast parim, et iga osa selgitada. On täiesti normaalne, et tunned end veidi närviliselt. Keskendu sellele, et aidata teistel toimuvast aru saada ja suuna neid õrnalt tegevuse ühest osast teise.
- Vaata, et tegevus oleks lõbus, lugupidav ja kaasahaarav. Kasuta grupitööd, loomingulisi meetodeid või energiseerijaid, et inimesi kaasata.

Kui sinu tegevus toimub veebis, näiteks veebiseminar, veebikampaania või töötuba videokõne teel, toimivad mõned asjad teisiti.

- Veendu, et platvorm oleks sinu sihtrühma jaoks juurdepääsetav ja tuttav.
- Testi oma Interneti-ühendust, kaamerat, heli ja kõiki esitlusi või videoid varakult.
- Ava tegevus sooja vastuvõtuga ja selgita, kuidas osaleda. Näiteks anna inimestele teada, kas nad peaksid kasutama vestlust, tõstma kätt või lülitama kaamera sisse.
- Vaata, et tegevus oleks interaktiivne. Kasuta küsitlusi, breakout ruume või vestlust, et inimesi kaasata ja vältida pikki monolooge.
- Võimalusel julgusta kaamera kasutamist, kuid austa ka seda, kui keegi eelistab kaamera välja lülitada.

Mõlemal juhul julgusta kõiki osalema viisil, mis tundub neile mugav. Pööra tähelepanu rühma dünaamikale ja loo ruumi, et kõik saaks oma arvamust avaldada, sealhulgas ka vaiksemad osalejad.

Näpunäide: Koostage päeva jaoks kontrollnimekiri. Lisa sinna kõik alates materjalidest ja seadmetest kuni ajagraafiku ja väikeste meeldetuletusteni, nagu suupistete valmistamine või linkide kontrollimine. See võib aidata vähendada stressi ja võimaldada sul protsessile keskenduda ja lihtsamini kohaneda, kui peaks juhtuma midagi ootamatut.

Mõttekoht: Kas ma löin keskkonna, kus kõik saaksid osaleda, tunda end turvaliselt ja olla kuulnud?

8. samm: peegeldage koos

Leidke oma meeskonnas aega ausaks mõtisklemiseks. Peegeldamine aitab kõigil kogemustest õppida ja kasvada nii eraldi isikutena kui ka meeskonnana.

Kasutage peegeldamiseks lõbusaid või loomingulisi viise, näiteks vestlusringi, jooniseid või lihtsat hindamislehte. Hindamine võib vajadusel olla ka anonüümne, et kõik tunneksid end mugavalt oma mõtteid jagades.

Küsige kõigilt:

- Mida sa õppisid?
- Mis sind üllatas?
- Mida saaks järgmine kord teisiti teha?
- Kuidas sa sellesse teemasse praegu suhtud?

Näpunäide: Peegeldamine ei tähenda hinnangu andmist selle üle, mis valesti läks. Kõige tähtsam on õppida sellest, mis toimus, ning üksteist avatult ja austavalt ära kuulata.

9. samm: jaga ja tähista

Võta aega, et jagada oma tegevusi ja tähistada oma pingutusi. Iga inimõiguste nimel astunud samm on oluline, olenemata sellest, kui suur või väike see on.

- Jaga toimunut sotsiaalmeedias või kui võimalik, siis kooli infolehe või mõne noortegrupi platvormi kaudu. Lisa fotod, tsitaadid või lühike kokkuvõte tervest kogemusest.
- Ütle aitäh kõigile, kes sind aitasid või osalesid. See on tõesti oluline, sest see väärtustab igaühe panust ja loob usaldust tulevaste tegevuste või projektide suhtes. Püüa mitte kedagi kõrvale jätta, ükskõik kui suur või väike nende roll oli.
- Tähista julgust, mida on vaja inimõigustest rääkimiseks ja nende eest seismiseks. Leia lihtsaid ja rõõmsaid viise, et tähistada seda, mida saavutasid. Võib-olla tellige oma meeskonnaga pitsa, tehke lühike tunnustusvideo või postitage veebis avalik tänukiri.

Näpunäide: Jagamine ja tähistamine ei ole sama, mis kiitlemine. See on vajalik, et tunnustada pingutust, luua motivatsiooni ja innustada teisi tegutsema.

10. samm: mõtle, mis saab edasi

Pärast tegevust või projekti leia hetk ja vaata tulevikku. Iga kogemus võib viia millegi uueni. See võib olla näiteks järgmine samm, suurem idee või lihtsalt sama asja tegemine, kuid enesekindlamalt.

Küsi endalt ja oma meeskonnalt:

- Kas ma tahan rohkem teha?
- Kas seda saaks korrata mõnes teises kohas või mõne teise sihtrühmaga?
- Mida ma veel õppida või proovida tahan?

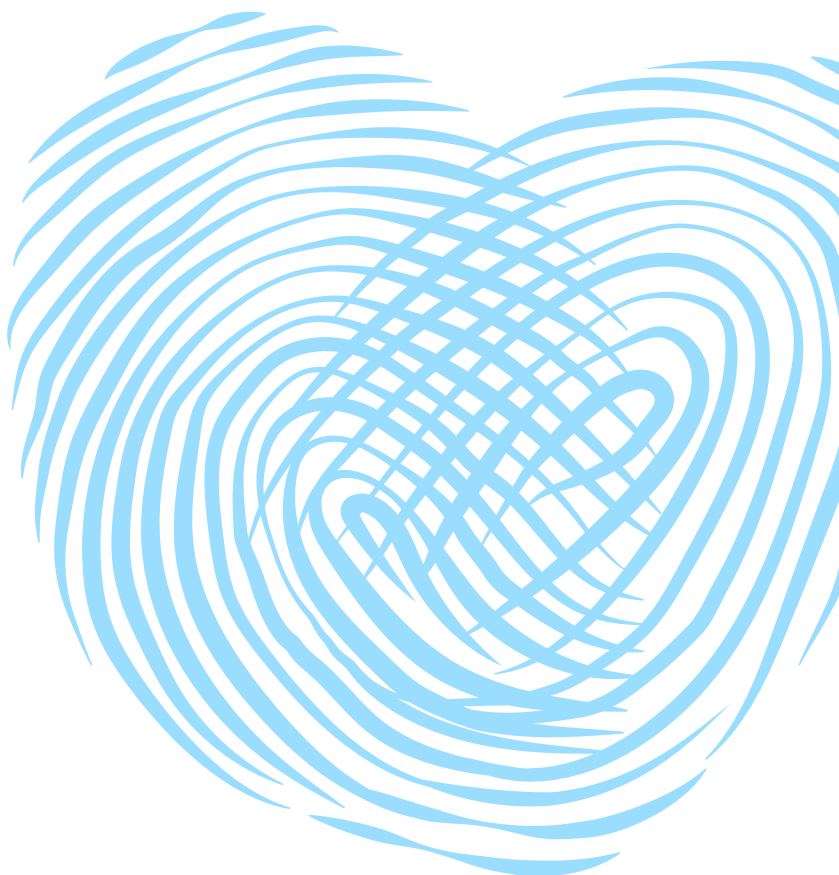
Võib-olla oli huvi sinu tegevuse vastu oodatust suurem. Võib-olla palusid teised järgmisel korral liituda. Võib-olla andis see sulle julguse uuesti sõna võtta või inimõiguste kohta edasi õppida.

Näpunäide: Muutus võtab aega. Inimõigustega seotud töö on teekond, mis koosneb paljudest väikestest sammudest. Kõike pole vaja korraga teha. Lihtsalt liigu edasi, üks idee ja üks tegevus korraga.

Mõttekoht: Mida ma saan edasi teha, et jätkata inimõiguste edendamist oma kogukonnas, koolis või veebis?

Märkus eelarvestamise kohta

Paljusid noorteprojekte ja tegevusi saab läbi viia ilma tegeliku rahata. Sellistel juhtudel on kasulik koostada lihtsalt vajalike asjade nimekiri. Seda saad teha paberil, veebis või mõne rakenduse abil.

Kui aga tegevuse või projekti elluviimiseks on vaja raha või arveid, tuleks koostada eelarve, et oma kulusid prognoosida. Rahastust taotledes on projekti juhendis tavaliselt olemas konkreetne eelarve näidis, mida tuleb järgida.

Näpunäide: Täpse eelarve saad koostada alles siis, kui oled kindlaks teinud kõik vajalikud ressursid ja kui kaua neid vaja on.

Tutvu kindlasti asjakohaste finantsreeglitega ja konsulteeri oma kooli, noortekeskuse või noorteorganisatsiooni juhtkonnaga. Ära karda abi või nõu küsida inimestelt, kellel on finantsasjades rohkem kogemusi, sest rahaliste kohustustega võivad kaasneda ka juriidilised kohustused.

Kasulikud lingid eelarve planeerimise kohta lisainfo saamiseks

- [Kuidas luua projektieelarvet kolme sammuga – autor Gediminas Kondrackis](#)
Lühike ja praktiline juhend noortele, kes kavandavad kampaaniaid või projekte.
- [UNESCO projektiplaneerija – parimad näpunäited noorte tegevuseks](#)
Samm-sammulised projektiplaneerimise näpunäited noortele, sealhulgas eelarve ja ressursside planeerimine.
- [Loo oma projekt kogukonna parandamiseks – Euroopa noorteportaal](#)
Näpunäiteid noorteprojektide haldamiseks, sealhulgas rahanduse, aruandluse ja jätkusuutlikkuse kohta.